

Ronovci a náš kraj

Ronovci, jeden z nejvýznamnějších a nejvznešenějších šlechtických rodů Českého království přemyslovské a lucemburské éry, výrazně ovlivňovali nejen dění v zemi, ale také v našem kraji. Právě zde si budovali většinu svých rezidenčních sídel, zde se „utvářely“ rodové větve, odtud pocházely nejvýraznější ronovské osobnosti.

Pojmenování Ronovci je běžně užíváno až od 19. století, ale již ve středověkých pramenech nalézáme zmínky o pánech s erbovní figurou „die Ronne“, dvou černých zkřížených ostrvů (osekaných větví), a také o několika hradech nazvaných právě podle erbu majitelů (Rohnau u Žitavy, Ronovec, Ronov nad Sázavou, u Brna i na Českolipsku).

Kde ale hledat počátky rodu, kdo byl jeho „praotcem“, kdo jej proslavil? Podle Václava Hájka z Libočan (jeho informace je však nutné brát s velkou rezervou) odvozovali Ronovci svůj původ od bájného Hovory, myslivce, který s nasazením vlastního života v roce 1003 zachránil knížete Jaromíra před potupou a byl za to nejen bohatě odměněn, ale i povýšen do šlechtického stavu. Podle jiné Hájkovy pověsti byl zakladatelem rodu statečný rytíř Berkovec. Ten v roce 1004 poskytl knížeti Oldřichovi úkryt na svém pevném hradě Dřevíč a později pomohl Přemyslovcům dobýt Prahu obsazenou Poláky. Za to dostal od knížete kraj „na sever od Labe“, základ ronovského dominia. Dalimilova kronika uvádí jako prvního držitele erbu s ostrvemi jakéhosi Chvala, statečně hájícího zájmy knížete Bedřicha v bitvě u Prahy (1179). Jiné prameny považují za zakladatele rodu Smila Boženova, jenž podle Kosmovy kroniky stál na straně biskupa Jaromíra v jeho sporu s bratrem, knížetem Vratislavem (1068), v dalších se objevuje zmínka o bájném Hronovi.

Za historicky doloženého předka rodu ale můžeme považovat až **Smila Světlického**, oblíbence Přemysla I. Otakara, opakovaně zmiňovaného v pramenech z přelomu 12. a 13. století. Objevuje se jako svědek na několika královských listinách, je uváděn jako kastelán Kladska, v roce 1205 dokonce s přídomek z Tuháně (bohužel nevíme, zda z té na Českolipsku). Smil byl otcem tří dětí: dcera Scholastika byla jeptíškou v doksanském klášteře, synové **Častolov a Jindřich** převzali po otci důležité úřady na dvoře Přemysla I. Otakara a Václava I. Častolov byl nejvyšším maršálkem a nejvyšším lovčím, Jindřich královským purkrabím v Budyšině. V době domácí války krále Václava I. se synem Přemyslem (pozdějším panovníkem) stáli jako jedni z mála na králově straně. Jako výsluhy za věrné služby získali rozsáhlá území v dolním Poohří, na Vysočině, na Litoměřicku a v okolí Žitavy (od roku 1238 užívali přídomek „de Sittavia“). Jindřichovi synové Smil a Častolov drželi v době Přemysla II. Otakara rozsáhlá území ve východních Čechách a na Českomoravské vrchovině a stali se „zakladateli“ ronovských větví **pánů z Lichtenburka**, Ronova a Přibyslavi.

Častolovovi synové zůstali na Žitavsku a v severních Čechách. Zde vybudovali rozsáhlé ronovské dominium. Nejstarší **Jindřich (Hynek)**, dvořan králů Václava I., Přemysla II. Otakara i Václava II., sice ztratil Žitavu, ale v téže době mu připadly hrady Honštejn (Sasko) a Frýdlant (Českolipsko) a také nedaleká **Dubá**, rezidenční sídlo, které dalo název další rodové větvi. Jindřichovi potomci drželi na přelomu 13. a 14. století významné dvorské a zemské úřady a i díky nim dál rozšiřovali svá dominia. Nejmladší **Albrecht**, purkrabí na Přimdě a nejvyšší komorník, držel statky v Poohří, ale jeho výchozím sídlem byl **Frýdlant u Dubé** (a po něm se i psal). Měl šest synů, a protože

se jeden z jeho potomků označoval druhým jménem Škopek, je Albrecht považován za zakladatele **větvě Škopků z Dubé**. Jindřichův prostřední syn Čeněk zemřel pravděpodobně bezdětný. Nejvýznamnější pozici jistě zaujímá nejstarší **Hynek**. Byl nejvyšším komorníkem, nejvyšším purkrabím a zemským hejtmanem v Polsku. Jeho majetkem byly některé východočeské a moravské državy, Honštejn, ale především hrady a panství v severních Čechách: Dubá, Frýdlant, Jestřebí, Kuřívody i donedávna královský Bezděz a Houska. Již z minulé přednášky víme, že tento Hynek měl syny Půtu a tři Hynky. Zatímco **Půta** zdědil majetky ve východních Čechách (**větev Adršpachů z Dubé**), synové Hynek Žák, probošt a olomoucký biskup, a Hynáček z Housky zemřeli bez dědiců. Nejvýrazněji se do dějin zapsal nejstarší z bratrů **Hynek Berka**, dvořan Jana Lucemburského, zemský hejtman a nejvyšší purkrabí, zakladatel Hradčan a především „otec“ nejslavnější větve **Berků z Dubé**.

Vraťme se však k Jindřichovým bratrům, mladším synům Častolova ze Žitavy. Druhorozený **Čeněk** (jeho místo v rodu se nedá přesně doložit, protože stejně jako Hynků i Čeňků najdeme mezi Ronovci mnoho a často není jasné, do které generace patřili) byl pravděpodobně spoludržitelem hradu Lipý, později mu asi připadla východní část lipského panství (Libchava, Stružnice, Volfartice, Žandov). Jeho syn **Záviš**, užívající přídomek ze Stružnice, si buduje nový rezidenční hrad Klinštejn a po něm se později i píše. Stává se tak zakladatelem větve **pánů z Klinštejna**. Jeho potomci pak tuto větev ještě rozštěpili, na historické scéně se tak v polovině 14. století objevují klinštejnstí **páni ze Žandova**, v 15. století i Kokořínští a Škvorečtí z Klinštejna.

Pro náš region patří k nejdůležitějším nejmladší „Častolovec“ **Chval**, dvořan Přemysla II. Otakara, pán na Oybině a Lipém, zakladatel rodové větve **pánů z Lipé**. Přídomek z Lipé jako první užívá jeho (snad) syn Čeněk, zakladatel města Lípa a otec dvou významných mužů: Čeňka a Jindřicha. Zatímco starší **Čeněk**, královský strážce lesů, buduje při obchodní stezce do Lužice další rezidenční sídlo – hrad Pirkštejn (Sloup) a stává se tak „otcem“ větve **pánů z Pirkštejna**, mladší **Jindřich**, nejvyšší maršálek, podkomoří a zemský hejtman, sídlí na hradě Lipý. Tohoto Ronovce jistě není nutné představovat, všichni známe osudy „prvního muže království“, všichni jsme slyšeli o jeho hrdinné obraně Kutné Hory, o jeho lásce ke královně vdově Elišce Rejčce, o střetech s Eliškou Přemyslovnou i o ambivalentních vztazích velmože a krále Jana Lucemburského. Jindřich z Lipé byl vynikající diplomat a válečník, ale také muž, který dokázal své politické pozice využít k hromadění majetku, jež mnohdy získával zcela bez skrupulí a v rozporu s jím samým propagovanými rytířskými mravy. S manželkou Scholastikou z Kamence měl nejméně osm dětí. Dcery Kláru a Elišku provdal za přední české šlechtice, Markéta a Kateřina byly řádovými sestrami. Svým synům Jindřich zajistil **dědičný úřad nejvyššího maršálka** Českého království a obdařil je četnými majetky, většinou na Moravě. Držby v severních Čechách (Českolipsko) většinou odprodal svým příbuzným nebo vyměnil s králem (Žitavsko) za moravské statky. Další generace pánů z Lipé jsou proto výrazněji spojeny s Moravou, je však třeba říci, že výjimečné postavení na královském dvoře si tato ronovská větev udržela až do doby vlády Jiřího z Poděbrad.

A jaký byl **význam Ronovců pro náš kraj**? Bez nadsázky lze říci, že právě jim a Markvarticům vděčíme za trvalé osídlení regionu. Oba rody si uvědomovaly význam území vzhledem k jeho geografické poloze i obchodním trasám, které tudy vedly. První „ronovské“ generace dokázaly využít svých kastelánských úřadů k zisku prvních držav na Žitavsku i v jižních

a východních částech Českolipska, díky výsluhám získávaly pak další území podél obchodních cest a ta jim umožnila vytvořit v našem kraji již v první polovině 13. století rozsáhlé, dědičně držené dominium. O jeho rozkvět se pak postarala podpora vnější kolonizace v příhraničních oblastech a snaha rodu maximálně využít strategický význam i přírodní podmínky k všestrannému rozvoji držav.

Ronovci v našem kraji vybudovali desítky hradů: založením i architekturou výjimečný vodní hrad **Lipý**, využívající Ploučnici a její mokřady jako přirozenou obranu sídla, skalní hrady **Sloup**, **Jestřebí** či **Milštejn**, rezidenční **Oybin**, **Frýdlant**, **Klinštejn**, **Bernštejn** nebo **Vřísek** i obranné hrady **Ronov**, **Milčany** či **Tolštejn**. Do své držby brzy získali královské hrady **Bezděz** a **Houska** (přestože je Přemysl II. Otakar budoval mj. proto, aby omezil nebezpečně rychle rostoucí moc rodu). Kde nestály ronovské hrady, tam byly alespoň tvrze, plnicí správní, obrannou i rezidenční funkci (**Žandov**, **Volfartice**). Žitava měla v době správy rodu vlastní mincovnu, na svém panství založili Ronovci také řadu ekonomicky i správně významných měst, např. **Dubou**, **Kuřívody**, **Holany** nebo **Cvikov** a především ve své době největší poddanské město v Čechách (Českou) **Lípu**.

Jaroslava Šiftová